

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**UKLÁDÁNÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ SOUDY
PLZEŇSKÉHO KRAJE**

Bakalářská práce

Jméno autora: Kateřina Loukotová

Jméno vedoucího práce: Mgr. Kateřina Hyková, Ph.D.

6.5.2010

Ukládání trestu Obecně prospěšných prací soudy Plzeňského kraje

Cílem bakalářské práce bylo komplexně zmapovat problematiku trestu Obecně prospěšných prací, a to za pomoci právní úpravy, která platila na počátku vzniku této práce, v porovnání s nově přijatým trestním zákoníkem, který nabyl účinnosti dne 1.1.2010. Pro sběr informací a ověření stanovené hypotézy jsem ve výzkumné části bakalářské práce zvolila nejprve kvantitativní výzkum, metodu analýzy dokumentů, techniku sekundární analýzy dat. V rámci kvalitativního šetření byla použita metoda dotazování, technika standardizovaného rozhovoru. Rozhovor byl proveden s pracovníky soudů a probačními pracovníky v průběhu měsíce dubna 2010. Na základě těchto rozhovorů byly zjištěny názory odborné veřejnosti na přijetí nového trestního zákoníku, převážně na změny, které tato legislativní změna přinesla v trestu Obecně prospěšných prací.

Z mého výzkumu vyplynulo, že ukládání trestu Obecně prospěšných prací soudy Plzeňského kraje neklesá, stále se pohybuje okolo 19,3 % z celkového počtu odsouzených v trestní věci. Dle názorů soudců, vyšší soudní úřednice a probačních pracovníků bylo dále zjištěno, že nový trestní zákoník by mohl pomoci zvýšit vykonatelnost trestu OPP vzhledem k povinnému předjednání, snížení horní hranice výměry trestu OPP a zpřísněním přeměny trestu OPP.

Bohužel ani dokonalá právní úprava nemůže zajistit správné fungování celého systému. Velice záleží na součinnosti všech orgánů, na správné aplikaci právních předpisů a v neposlední řadě na přístupu celé společnosti.

Doufám, že práce poslouží nejen jako studijní materiál, ale bude moci být použita k informování laické i odborné veřejnosti.

Imposing the Punishment of Community Services by the Courts of Pilsen Region

The objective of this diploma work was to map completely the various aspects of the community service punishment using the legal regulations applicable at the time of working on this paper as compared to the adopted Penal Code that came into force on 1 January 2010. The data collection and the set hypothesis verification in the theoretical part of the paper were carried out using a quantitative research, the method of document analysis, the technique of secondary data analysis. The qualitative part of the research used the method of questioning, the technique of standardized interview. Interviews were carried out with law court staff and probation staff during April 2010. Based on these interviews, we obtained the opinions of the professional staff of the adoption of the new Penal Code, in particular with regard to the changes this new code brings to the punishment of community service.

The research has shown that the imposition of the community service punishment by the law courts in the Pilsen region does not drop – it still remains on the level of about 19.3 % of the total number of condemned in criminal cases. According to the interviews with judges, senior law officers and probation staff it has been found out, that the new Penal Code could facilitate the feasibility of the community service punishment with regard to mandatory preliminary negotiation, lowering the upper limit of the community service punishment length and toughening the transformation of the community service punishment.

Unfortunately, even a perfect legal regulation cannot guarantee a proper function of the entire system. What is essential is the cooperation of all the bodies concerned, the correct application of legal regulations and, last but not least, the attitude of the society.

We hope that the paper will serve not only as instruction material but it will be possible to use it to provide information to laic as well as professional public.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 6.5.2010

.....
Podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Kateřině Hykové, Ph.D. za její trpělivost, vstřícnost a cenné rady při vedení mé bakalářské práce. Dále také pracovníkům Probační a mediační služby a pracovníkům soudů Plzeňského kraje za jejich čas a ochotu.

Obsah

ÚVOD	7
MOTTO:	9
1 STRUČNÝ ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA	10
1.1 Trest vs. alternativní trest	10
1.1.1 Účel trestu	11
1.1.2 Dopad trestu odnětí svobody na psychiku pachatele	11
1.2 Úvod do restorativní justice	12
1.2.1 Oběti trestných činů vs. restorativní justice	13
1.2.2 Pachatelé trestných činů vs. restorativní justice	13
1.2.3 Restorativní justice v České republice	14
1.3 Probační a mediační služba	15
1.3.1 Pojem probace	15
1.3.2 Pojem mediace	16
1.3.3 Cíle a poslání PMS	17
1.4 Trest OPP a změny v trestu OPP od 1.1.2010	18
1.4.1 Podstata trestu OPP	19
1.4.2 Výměra trestu OPP	20
1.4.3 Pozitiva a negativa trestu OPP	20
1.4.4 Postup před rozhodnutím soudu o uložení trestu OPP	23
1.4.5 Postup po rozhodnutí soudu o uložení trestu OPP	23
1.4.6 Typy prací ukládaných v rámci výkonu trestu OPP	24
1.4.7 Činnost PMS v rámci trestu OPP	25
1.4.8 Trest OPP ve věcech mládeže	25
1.4.9 Kontrola a evidence výkonu trestu OPP	26
1.4.10 Odklad a přerušení výkonu trestu OPP	27
1.4.11 Upuštění od výkonu trestu OPP	27
1.4.12 Přeměna trestu OPP na nepodmíněný trest	28
1.4.13 Ukončení trestu OPP	29
2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	30
2.1 Cíle práce	30
2.2 Hypotézy	30
3 METODIKA	31
3.1 Sekundární analýza dat	31
3.2 Kvalitativní šetření	32
3.3 Charakteristika souboru	32
4 VÝSLEDKY	34
4.1 Výsledky sekundární analýzy dat	34
4.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky soudů a PMS	42
5 DISKUSE	47
5.1 Diskuse k sekundární analýze dat	47
5.2 Diskuse k rozhovorům s pracovníky soudů a pracovníky PMS	48
6 ZÁVĚR	50
7 KLÍČOVÁ SLOVA	52
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
9 PŘÍLOHY	55

ÚVOD

Trestní justice v České republice se stará o to, aby pachatel byl za svůj trestný čin náležitě potrestán. Málokdo si ale uvědomí, jaké dopady může mít uložení nevhodného trestu např. mladistvému pachateli nebo prvopachateli. Může to v něm podnítit další páchání trestné činnosti, což je pro společnost nepřijatelné. Je velikým přínosem, že princip restorativní justice začíná pronikat i do systému našeho práva, např. právě v rámci institutů Obecně prospěšných prací, kdy je pachateli umožněno odčinit si svůj trest na svobodě a tím pádem se nevystavit negativním vlivům trestu odnětí svobody spojeným se ztrátou identity, rodiny, přátel, práce atd. Nehledě na to, že pro Českou republiku je tento alternativní trest vzhledem k přeplněnosti věznic a velké ekonomické náročnosti rozhodně lepším řešením než trest odnětí svobody.

Trest Obecně prospěšných prací byl do našeho právního řádu zaveden novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., s účinností od 1.1.1996, a to jako samostatný druh trestu, který má být významnou alternativou trestu odnětí svobody. Nový trestní zákoník, který je účinný od 1.1.2010, přinesl několik výrazných změn v souvislosti s trestem Obecně prospěšných prací. Jednou z nejvýznamnějších změn je povinné předjednání trestu Obecně prospěšných prací. Účinnost této změny ukáže praxe, ale můžeme se domnívat, že tato změna je krok správným směrem, protože by mohla pomoci zvýšit vykonatelnost tohoto trestu, a to v případě, že soudy budou přihlížet ke stanovisku Probační a mediační služby ČR, která tento trest předjednává, tedy doporučí či nedoporučí konkrétnímu pachateli tento trest uložit, a to s ohledem na jeho zdravotní stav, motivaci k vykonání trestu Obecně prospěšných prací, časové možnosti atd.

Důvodem, který mě vedl ke zpracování tématu Ukládání trestu Obecně prospěšných prací soudy Plzeňského kraje je především fakt, že trest Obecně prospěšných prací je dle mého názoru stále poměrně neznámým pro laickou veřejnost, proto o něm koluje nemálo zkreslených informací. Vzhledem k mému bydlišti jsem se rozhodla zaměřit se ve výzkumné části na Plzeňský kraj.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Cílem teoretické části bakalářské práce je pomocí odborné literatury komplexně zmapovat problematiku trestu Obecně prospěšných prací, od podstaty tohoto trestu, uložení až po jeho ukončení, a to s ohledem na činnost Probační a mediační služby. To vše na základě porovnání trestního zákoníku č. 140/1961 Sb., který platil v době vzniku této práce, a nově přijatého trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010.

Cílem praktické části mé bakalářské práce je pomocí sekundární analýzy dat zmapovat četnost ukládání trestu Obecně prospěšných prací některými okresními soudy Plzeňského kraje a přeměnu tohoto trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Následným provedením kvalitativního šetření zjistit názor odborné veřejnosti (trestních soudců, vyšších soudních úřednic, pracovníků Probační a mediační služby) na nově přijatý trestní zákoník, především na změny týkající se trestu OPP.

MOTTO:

„Namísto chápání spravedlnosti jako odplaty je možno ji vnímat jako obnovu. Jestliže kriminalita zraňuje, spravedlnost má napravovat křivdy a napomáhat uzdravení.“

Howard Zehr

1 STRUČNÝ ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA

1.1 Trest vs. alternativní trest

Za každý čin, který je v rozporu se zákonem, by měl následovat trest. Definice trestného činu dle trestního zákona (dále jen TZ) je upravena v § 13 odst. 1 a 2. Trestný čin je tedy protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.¹

Alternativní tresty, jak už jejich název napovídá, jsou jakousi jinou variantou trestu. Znamená to, že soudce při ukládání trestu může volit mezi uložením trestu odnětí svobody nebo naopak uložit trest, který bude vykonán na svobodě.

Je třeba rozlišovat alternativní tresty v užším a širším pojetí. Do užšího pojetí můžeme zařadit tresty, kde je pachatel veden a kontrolován Probační a mediační službou, která působí v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR. Pod pojmem alternativní trest v širším pojetí si můžeme představit všechny tresty nespojené s odnětím svobody. Alternativní tresty jsou ukládány místo trestu odnětí svobody nebo se s ním kombinují. Pokud nejsou alternativní tresty plněny, může nastat náhradní sankce - většinou trest odnětí svobody.²

Trest obecně prospěšných prací (dále jen OPP), který můžeme zařadit do užšího pojetí alternativních trestů, je upraven v § 62 TZ, spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům.³

¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

² Sdružení pro probaci a mediaci v justici. *Alternativní tresty*. [online]. [cit. 2009-01-06]. Dostupné z: http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html.

³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

1.1.1 Účel trestu

Trest chápeme jako důsledek spáchaného trestného činu. Trest je ukládán soudem na základě trestního řízení. Obecným účelem trestu dle TZ je náprava pachatele, tzv. individuální prevence. Dále také ochrana společnosti před pachateli trestných činů, tzv. generální prevence. Velice důležité je zabránění odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti (odstrašením), výchova pachatele (regulací chování) a jeho nasměrování k tomu, aby vedl řádný život, a tím působil výchovně i na ostatní členy společnosti. Trest představuje jeden ze základních výchovných prostředků. Blokuje nežádoucí chování, odměna oproti tomu posiluje žádoucí chování. Trest, pokud má být správně účinný, by měl být doprovázen odměnou, např. trestní rejstřík bez záznamu za spáchaný trestný čin nebo možnost odčinit svůj trest na svobodě.⁴

1.1.2 Dopad trestu odnětí svobody na psychiku pachatele

Pro psychiku a nápravu pachatele je velice důležité, jaký trest mu soud za spáchaný trestný čin uloží. Trest, má-li změnit určité chování pachatele, musí být individualizován, protože to, co je pro jednoho pachatele trestem, to pro druhého nic neznamena a pro třetího může být dokonce odměnou. Individualizace sankce je nutná hlavně u kriminálních recidivistů. Je zde velice důležitá hierarchie hodnot pachatele = ty cíle, které člověk ve svém životě preferuje. Je-li člověk orientován především na majetek a jeho trestná činnost se týká získávání majetku nezákonnou cestou, pak ohrožení majetku, jeho ztráta nebo snížení budou představovat asi podstatně účinnější sankci než např. ztráta svobody.⁵

Je samozřejmě na úsudku soudu, jaký trest uloží pachateli trestného činu, ale měl by přihlídnout k osobnosti pachatele. Především u prvotrestaných pachatelů je trest odnětí svobody velikým zlomem v jejich životě. Odsouzený ztrácí zaměstnání, dochází

⁴ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Úvod do forenzní psychologie. In: *Psychologie v právu*. 1997. s. 26 - 27.

⁵ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Úvod do forenzní psychologie. In: *Psychologie v právu*. 1997. s. 27.

často i k rozpadu rodiny, úbytku přátel a známých, kteří se k němu v těžké životní situaci otočí zády. Po dobu výkonu trestu odnětí svobody dojde k prudkému snížení životní úrovně odsouzeného. Musí si zvykat na docela jiný režim, než byl zvyklý, všechny jeho potřeby nemůžou být uspokojeny. Často dochází k frustraci. Negativní následky uvěznění většinou ovlivní odsouzeného na celý zbytek jeho života. V některých případech to má dopad i na příčinu recidivy jeho kriminálního chování. Izolace pachatele je účinná ochrana společnosti. Je však účinná pouze u těch jednotlivců, kteří nejsou schopni úspěšně absolvovat proces socializace a jsou pro společnost nebezpeční. Trest odnětí svobody v každém případě mění chování člověka, proto jak již bylo řečeno, by měl být vyhrazen pouze pro pachatele těch nejzávažnějších trestných činů.⁶

Z těchto a z dalších mnoha důvodů došlo k rozšíření druhu trestů i o tzv. Alternativní tresty, které mají mnohem méně vedlejších účinků na pachatele. Nejsou izolací od společnosti, ponechávají jedince v jeho společnosti a přirozeném prostředí. Jsou také z ekonomického hlediska výhodnější a pro odsouzeného často vhodnější a účinnější než trest odnětí svobody.

1.2 Úvod do restorativní justice

Pojem restorativní (obnovující) justice vychází z myšlenky, že trestný čin je jakýsi sociální konflikt mezi dvěma nebo více jednotlivci. Mezi jejich normami a normami společnosti, ve které žijí. Tento konflikt lze řešit pouze za aktivní účasti všech dotčených lidí. Trestný čin totiž narušil sociální vztah mezi pachatelem, obětí a okolní společností. Restorativní justice dává osobám, které byly nejvíce dotčeny (většinou oběti), šanci zadostiučinění.⁷

Počátky restorativní justice se objevily při řešení krádeží a jiné majetkové trestné činnosti, která je považována za méně závažnou trestnou činnost, i když trochu

⁶ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Úvod do forenzní psychologie. In: *Psychologie v právu*. 1997. s. 26-27.

⁷ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 11.

neopodstatně. Dnes však využíváme postupů restorativní justice i u mnohem závažnějších trestných činů, jako je např. dopravní nehoda s následkem smrti, ke které došlo po požití alkoholu nebo jiných omamných látek, dále také přepadení, loupeže, znásilnění, ba dokonce i vraždy. Princip restorativní justice se začal vyvíjet v polovině 80. let 20. století v Kanadě a USA, dále se potom začal rozšiřovat do západní Evropy. Prapůvod má v tradicích původních obyvatel Nového Zélandu (Maorové). Na Novém Zélandu totiž princip restorativní justice stojí v čele systému justice pro mladistvé, a to již od roku 1989.⁸

1.2.1 Oběti trestných činů vs. restorativní justice

Oběti trestných činů mají velice často pocit, že jsou opomíjeny, není jim věnována z jejich pohledu dostatečná pozornost v justičním procesu. Jedná se o důsledek definice trestného činu, která oběť nezahrnuje. Trestný čin je definován jako protistátní, stát tedy v tomhle případě supljuje osobu poškozeného. Oběti mají během justičního procesu nemálo potřeb, a to např.: potřebu informací, potřebu říkat pravdu, potřebu zplnomocnění, potřebu náhrady škody nebo ospravedlnění atd.⁹

1.2.2 Pachatelé trestných činů vs. restorativní justice

Zodpovědnost pachatele je dalším důležitým prvkem restorativní justice. Trestní justice se stará o to, aby pachatel dostal za svůj trestný čin odpovídající trest. Tento trest však nevede k tomu, aby pachatel pochopil následky svého jednání nebo aby pocítil soucit s obětí, vede ho to jenom k nenávisti a k tomu, že si všímá jenom sebe a svých zájmů. Pachatelé obvykle nemají možnost tuto zodpovědnost za svůj čin přijmout a oběť kontaktovat, protože je justiční systém směřuje jinou cestou. Odcizením od společnosti, tedy vězením. Restorativní justice se toto pokouší změnit. Snaží se ukázat skutečnou zodpovědnost pachatele za jeho činy. Dotyčný by měl uznat, že něco způsobil. Je třeba navést pachatele na správnou cestu k tomu, aby napravili, co se dá. Taková odpovědnost je lepší jak pro poškozené, tak pro pachatele samotné a

⁸ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. 2003. s. 4–9.

⁹ tamtéž. s. 11.

v neposlední řadě i pro společnost. Pokud chceme po pachatelích, aby změnilí své chování, musíme, dle zásad restorativní justice, uspokojit také jejich potřeby: získat zodpovědnost, která reaguje na újmu způsobenou trestným činem, povzbuzuje pachatele k soucítění, aktivnímu přístupu a zodpovědnosti, transformuje pocit hanby a ostudy. Dále je třeba pachatele povzbudit k tomu, aby mohli zakusit osobní přerod a změnu včetně řešení problémů a hojení ran, které přispěly a měly vliv na jejich kriminální jednání. Dát mu příležitost k léčbě závislostí, k možnosti rozšíření a zvýšení osobních kompetencí. Je třeba povzbudit a podpořit jejich integraci do společnosti. Někteří pachatelé potřebují alespoň dočasné omezení či kontrolu.¹⁰

Toto složité téma lze shrnout následovně: Trestní justice se stará o to, aby pachatel byl za svůj trestný čin náležitě potrestán. Restorativní justice je zaměřena spíše na potřeby, a to jak obětí, tak pachatelů i společnosti.

1.2.3 Restorativní justice v České republice

Trestní právo v České republice je založeno na klasickém kontinentálním právu. To přináší nemalé obtíže při hledání toho nejlepšího postupu při řešení trestněprávních případů. Poskytuje to omezený prostor jak soudům a státním zástupcům, tak i policejním orgánům. Je velkým přínosem, že princip restorativní justice začíná pronikat i do systému našeho práva, např. v rámci institutů obecně prospěšných prací, peněžitého trestu, podmíněného odsouzení, podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v trestním právu hmotném a podmíněného zastavení trestního stíhání a možnosti narovnání v trestním právu procesním. Dalším, velice významným krokem bylo zakotvení Probační a mediační služby (dále jen PMS) v našem právním řádu, a to zákonem č. 257/2000 Sb., O Probační a mediační službě. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001.¹¹

¹⁰ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. 2003. s. 12-13.

¹¹ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 20.

1.3 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba je orgánem státní správy jednající jménem vlády a je vládou také financována. Ministerstvo spravedlnosti je resort zodpovědný za probaci a mediaci. PMS se člení na ředitelství a střediska, která působí v sídlech okresních soudů. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. PMS funguje v rámci celé České republiky a její ředitelství má sídlo v Praze.¹²

PMS se řídí zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, trestním zákonem č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále také zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a v neposlední řadě zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

1.3.1 Pojem *probace*

Probací jako pojmem se rozumí „organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“¹³

Probační pracovníky tedy nelze chápat jen jako sociální pracovníky, i když některé přístupy k obviněným nebo odsouzeným jsou realizovány na základě psychologického, pedagogického a sociálního poradenství či pomoci. Smyslem působení probačních pracovníků je nejenom kontrola, ale hlavně péče a pomoc

¹² VAN DER WOLF, Willem-Jan. *Probation and Probation Services in the EU accession countries*. 2003. s. 78.

¹³Zákon č. 257/2000Sb., o probační a mediační službě, v platném znění.

s problémy klientů. Snaha o to, aby klient dokázal žít bezkonfliktní život ve společnosti s pozitivním vztahem k prostředí, ve kterém žije, popř. aby si našel nové prostředí, které ho bude izolovat od negativních vlivů ve vztahu k jeho trestné činnosti.¹⁴

Probací rozumíme pouze součást trestu, který je však vykonáván na svobodě. V kontinentálním právu je tento termín spjat především s podmíněným odsouzením, s dohledem nad pachatelem a s dalšími podmínkami, které musí pachatel na svobodě dodržovat. V anglosaských zemích má probace tradici tzv. binding over – zavázání pachatele slibem, že bude plnit veškeré podmínky, které jsou dány. Např. že bude žít spořádaným životem, dostaví se před soud. Dále však mezi probací můžeme zahrnout i podmíněčné propuštění z vězení, tzv. paroli - na čestné slovo.¹⁵

1.3.2 Pojem mediace

Mediací jako pojmem se rozumí „proces, uplatňovaný v oblasti práva, poradenství, psychologie a v dalších důležitých oblastech, se kterými se člověk běžně setkává“. Jedná se o způsob řešení konfliktů mezi dvěma stranami za pomoci třetí odborné strany. Je to jakési alternativní vyřešení sporu za aktivní účasti mediátora, který by měl být odborníkem ve svém oboru a měl by být schopen vyjednávat. Slovo mediace pochází z latinského „medium“ – střed, prostřední, nestranný atd.¹⁶

Mediátor usměrňuje rozhovor mezi obviněným a obětí, dále také mezi nimi a jejich blízkým okolím. Dává jim však šanci vyjádřit se k situaci naprosto odlišnou formou, než je jim to umožněno v rámci standardního trestního řízení u soudu. Činnost mediátora zahrnuje mnoho aktivit od shromažďování podkladů pro volbu toho nejlepšího procesního postupu, pro rozhodnutí o vazbě a pro úvahu o případném trestu, až po vlastní zprostředkování setkání, na základě kterého by mělo dojít k urovnání konfliktní situace jakousi dohodou mezi obviněným a poškozeným a dále k dosažení

¹⁴ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 2000. s. 31.

¹⁵ HYKOVÁ, K. Probace a mediace v sociální práci. In *Kapitoly sociální práce v praxi*. 2008. s. 75-76.

¹⁶ BERNARD, J., CHODURA, B., KRATOCHVÍL R., *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody. České vězeňství*. 2005. s. 5.

účelného a hlavně spravedlivého alternativního řešení věci nebo vytvoření podmínek pro uložení alternativní sankce nespojené s odnětím svobody.¹⁷

Jedna z prvních zemí, kde se začala mediace mezi poškozeným a obviněným využívat, je Velká Británie, a to na konci 70. let. Dalšími státy, které se mohou řadit mezi průkopnické země, jsou severské – Norsko, Finsko. Objevily se tam mediační programy hlavně v komunitách, kde ke konfliktům docházelo. V polovině 80.let se setkáváme s využitím mediace i v Německu, Nizozemsku a hlavně v Rakousku, kde došlo asi k největšímu rozkvětu mediace jako řešení trestních konfliktů.¹⁸

Mediace má dlouhodobou tradici i v jiných právních odvětvích, např. při řešení sporů v rámci rodinného či obchodního práva. V trestním řízení je však postup velice specifický, protože zde dochází ke spojení trestněprávního a veřejnoprávního přístupu s mnoha psychologickými aspekty.¹⁹

1.3.3 Cíle a poslání PMS

Společným cílem PMS všech evropských zemí je:

- informovat a hodnotit pachatele, poskytovat soudním i jiným orgánům potřebné informace, spolupůsobit při vynášení rozsudku a především vypracovávat zprávy za účelem individualizace trestního postihu,
- zúčastňovat se na organizaci a kontrole alternativních trestů a opatření, zajistit jejich bezproblémovou realizaci prostřednictvím individuální práce s pachatelem trestného činu a díky posilování jeho schopnosti začlenit se do společnosti a vést bezproblémový život,
- asistovat a pečovat o propuštěné z výkonu trestu na základě metod sociální práce ve všech fázích, poskytovat sociální, psychologickou pomoc, poradenství a podporu,

¹⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 2000. s. 21-23.

¹⁸ HYKOVÁ, K. *Probace a mediace v sociální práci*. In *Kapitoly sociální práce v praxi* 2008. s. 77.

¹⁹ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 29.

- snažit se zabránit recidivě, motivovat pachatele k neproblematickému způsobu života, věnovat se klientům ve výkonu trestu odnětí svobody, připravit je na život na svobodě,
- formovat bezpečnou společnost,
- kontrolovat dodržování uložených podmínek odsouzeným,
- spolupracovat s dalšími organizacemi státními i soukromými, podílet se na fungování různých projektů a činností vedoucích ke zlepšení fungování probačních služeb,
- snažit se pomoci pachatelům a jejich rodinám udržet a zlepšit jejich vzájemný vztah atd.²⁰

1.4 Trest OPP a změny v trestu OPP od 1.1.2010

Trest OPP byl do trestního zákona zařazen novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., s účinností od 1.1.1996, a to jako samostatný druh trestu, který má být významnou alternativou trestu odnětí svobody, což vyplývá i ze skutečnosti, že v případě, kdy odsouzený nevykoná tento trest v určené době nebo v případě, kdy nevede řádný život v době jeho výkonu, přemění se trest OPP na trest odnětí svobody. V podstatě jde o jakési legální nucené práce, prováděné k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí.²¹

Dle zákona, který platil na počátku vzniku této práce, soud mohl uložit trest OPP, odsuzoval-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.²²

Avšak dle nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010, je tato definice poněkud jiná, a to: Soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li

²⁰ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 25-26.

²¹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 2000. s. 317.

²² Zákon č. 140/1961Sb., trestní zákoník, v platném znění.

pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest OPP uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Přibyla tedy zmínka o přečinu. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.²³

Soud trest OPP zpravidla neukládá, pokud se jedná o pachatele, kterému byl trest OPP v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody.²⁴

1.4.1 Podstata trestu OPP

Podstatou trestu OPP je povinnost výkonu určité soudem stanovené práce ve stanoveném rozsahu, kterou musí pachatel splnit osobně, bezplatně a ve volném čase. Druhy prací, které jsou náplní výkonu trestu OPP, musí být obecně prospěšné. Obecná prospěšnost je blíže specifikována v TZ.²⁵

Trest OPP spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit k výdělečným účelům odsouzeného. Tato definice zůstala po přijetí nového TZ nezměněna.²⁶

²³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

²⁴ tamtéž.

²⁵ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M., *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 2003. s. 10.

²⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Pro uložení trestu OPP není nutný souhlas pachatele s tímto trestem. Přesto je brán zřetel na to, jak pachatel k tomuto trestu přistupuje. Pokud zastává negativní postoj, je možné, že tento trest na něj nebude mít ten správný výchovný účinek nebo bude muset být trest přeměněn na trest odnětí svobody.²⁷

1.4.2 Výměra trestu OPP

Výměra trestu OPP se s přijetím nového TZ dočkala změny. Jedná se o snížení výměry trestu z dřívější maximální hranice 400 hodin na pouhých 300 hodin.

Trest OPP může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin. Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ, směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou přečinem způsobil.²⁸

1.4.3 Pozitiva a negativa trestu OPP

Uvěznění pachatele je velmi efektivní na první pohled. "Nebezpečný" jedinec je však izolován od společnosti, která je tak chráněna před jeho dalším trestním jednáním. Je však nutné se zamyslet, na jak dlouhou dobu a co bude následovat po jeho propuštění. Pobyt odsouzených ve věznicích je velice finančně náročný pro celou společnost. Oproti tomu sehnat práci pro člověka ve výkonu trestu odnětí svobody není jednoduché. Propuštěním člověka, který byl odsouzen k trestu odnětí svobody, však problémy nekončí. S výkonem trestu odnětí svobody je totiž samozřejmě spojena určitá izolace od okolního světa. Člověk, který chce začít žít normálním životem, se dostane na svobodu a musí si hledat práci. Vyskytne se ne jeden problém s tím, že propuštěný nemá např. dostatečně dlouhou praxi, čistý trestní rejstřík atd. Toto jsou veliké překážky, které cestu zpět neulehčují. Uložení trestu OPP oproti tomu dává odsouzenému šanci napravit co způsobil tím, že si trest odčiní bez negativních stránek,

²⁷SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 2000. s. 318.

²⁸Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

které přináší trest odnětí svobody. Nedojde ke ztrátě kontaktů s okolím, s rodinou, s přáteli. Odsouzený má však určitou povinnost vůči společnosti. Pokud však bude vykonávat trest OPP v prostředí, kde bude mít možnost poznat a napravit důsledky svého jednání, je velká pravděpodobnost, že trest povede k nápravě pachatele a nejlépe splní svůj účel. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a život. Dále zlepšuje jeho pracovní návyky. Velkou motivací pro odsouzeného je to, že je-li trest vykonán v zákonné lhůtě, je vymazán z rejstříku trestů a na výpisu se tedy jeho uložení neobjeví. Trest OPP je účinnější a nesrovnatelně levnější než výkon trestu odnětí svobody ve vězení.²⁹

Jestliže však pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevedl řádný život, vyhýbá se nástupu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen jedna započatá hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody. Co se týče rozdílu v této definici výkonu trestu OPP v nově platném TZ, je zde zpřísnění přeměny trestu OPP na trest odnětí svobody, a to v tom, že podle TZ č. 140/1961 Sb. se přeměňovaly každé dvě hodiny nevykonaného trestu OPP na jeden den trestu odnětí svobody.³⁰

Nový TZ je však naopak mírnější v tom, že přiznává soudu pravomoc vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zaviněně nevykonal trest, a může stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled; stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti např:

- podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,

²⁹ Sdružení pro probaci a mediaci v justici. *Vše o trestu OPP*. [online]. [cit. 2009-01-15]. Dostupné z: <http://www.spj.cz/opp/menu/meindex.php?source=info>.

³⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

- podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením dle zákona,
- podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,
- zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- veřejně se osobně omluvit poškozenému,
- poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Dále může soud stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé, a to je-li ve věku blízkém věku mladistvých.³¹

V dosavadní praxi však v některých případech docházelo k tomu, že soudy nereagovaly na podnět probačního úředníka ohledně neplnění dohodnutého harmonogramu prací odsouzeným. Nevyužily tedy možnosti přeměny trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody před ukončením roční zákonné lhůty, jak umožňuje platná právní úprava. Soudy přeměňovaly tresty OPP až po uplynutí této lhůty, čímž dávaly odsouzenému šanci výkon trestu dokončit. Dělo se tak bohužel přesto, že byl soud informován o porušování stanoveného režimu.

Na pachatele, kterému byl uložen trest OPP, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.³²

³¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

³² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

1.4.4 Postup před rozhodnutím soudu o uložení trestu OPP

Soud může zvažovat uložení trestu OPP *trestním příkazem*. V případě, že se tak stane, je nutné si vyžádat zprávu probačního úředníka, a to u příslušného střediska PMS, v jehož obvodu má obviněný bydliště. Tato zpráva je zhotovena na základě osobního kontaktu probačního úředníka s obviněným. Dochází k vyhodnocení potřeb obviněného a možných rizik, spojených s případným uložení tohoto trestu. Pokud probační pracovník nedoporučí uložení trestu OPP, musí být součástí zprávy také zdůvodnění a doporučení jiného postupu, který koresponduje s celkovým posouzením případu. Tato zpráva je zpravidla zpracována ve lhůtě od 14ti dnů do 1 měsíce ode dne doručení pověření k zahájení činnosti. Po obdržení zprávy k uložení trestu OPP soud rozhodne, zda uloží či neuloží trest OPP.³³

V případě, kdy se soudce rozhodne pro uložení trestu OPP *rozsudkem*, je také možné vyžádat si zprávu PMS, avšak ze zákona tato povinnost nevyplývá. Pokud nedošlo k předchozí součinnosti s PMS, soud přihlédne ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu.³⁴

1.4.5 Postup po rozhodnutí soudu o uložení trestu OPP

Poté, co rozhodnutí soudu nabude právní moci, je nařízeno vykonání trestu OPP, a to usnesením. V tomto usnesení je odsouzený poučen o tom, že se musí nejpozději do 14 dnů od oznámení rozhodnutí dostavit na místně příslušné středisko PMS, a to za účelem sjednání podrobných podmínek výkonu trestu OPP. PMS kontroluje průběh a výkon tohoto trestu a má také za úkol informovat soud o zahájení výkonu trestu OPP, jeho průběhu, případně vykonání či nevykonání trestu.³⁵

Je obecně platné, že trest OPP vykonává odsouzený v obvodu okresního soudu, ve kterém má trvalé bydliště. Pokud však dá odsouzený souhlas, může být trest vykonán

³³ PMS ČR. Interní materiál - Součinnost soudů a středisek PMS ČR. 2009.

³⁴ tamtéž.

³⁵ tamtéž.

i mimo tento obvod. Zpravidla se k tomu přistupuje v případě, že odsouzený zná místní podmínky, v případě delšího trvání výkonu trestu OPP. Velice důležitá je také potřeba konkrétních OPP v jednotlivých místech.³⁶

Konkrétní podmínky výkonu trestu odsouzený projednává s obecním úřadem. Obecní úřad (nebo jiná instituce, u které je trest OPP vykonáván) má také povinnost sdělit soudu rozhodné skutečnosti, které se týkají výkonu tohoto trestu. Zda např. odsouzený bez závažného důvodu neprovádí určené práce atd.³⁷

1.4.6 Typy prací ukládaných v rámci výkonu trestu OPP

Níže uvedené práce jsou pouze nástinem prací, které je možno ukládat v rámci výkonu trestu OPP:

- 1) Úklidové práce – úklid vozovek, chodníků, krajnic a dalších veřejných prostranství, úklidové práce na údržbě cyklostezek a chráněného krajinného území, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, úklid hřbitova, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků a jezer apod., čištění plakátových ploch, mytí oken, úklid v budovách, vyklízení sklepů, úklid v nemocnicích, odklizení sněhu, posypy chodníků v zimním období, práce v lesích, likvidace černých skládek, třídění odpadu, čištění remízků a větrolamů, čištění psích kotců, odstraňování grafity, úklid stájí, práce na skládkách atd.,
- 2) Stavební a jiné odborné práce – budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalatérské práce, pokládání podlahy, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, svářečské práce, stolařské práce, klempířské práce, těžařské práce v lese, zahradnické a lesnické práce atd.,
- 3) Stavební a jiné pomocné práce – výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, čištění koberců, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné

³⁶ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M., *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 2003. s. 11-12.

³⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 2000. s. 321.

- zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, bazénů a veřejného osvětlení, sklizeň sen a zeleniny, uložení obilí, školnické práce, příprava obecních oslav, stavba dětských letních táborů atd.,
- 4) Kancelářské a odborné práce – vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty atd.³⁸

1.4.7 Činnost PMS v rámci trestu OPP

Středisko PMS po dohodě s místně příslušným soudem zkoumá situaci v regionu, která se týká pracovních možností jak u státních, tak i u nestátních organizací. Vede také evidenci těchto míst stejně jako evidenci požadavků na výkon trestu OPP. Poskytovateli jsou nejčastěji obce, města nebo jiné veřejně prospěšné instituce, které se mimo jiné zabývají také vzděláváním, kulturou, ochranou životního prostředí atd. Probační pracovníci tyto instituce kontaktují s nabídkou možné práce. Pokud má některá z institucí zájem, probační pracovník jim vysvětlí veškeré podmínky, které se týkají výkonu trestu OPP v jejich instituci, např. i způsob komunikace s PMS a soudem, sdělování aktuálních míst - je nutné uvést přesný druh činnosti, aby bylo zřejmé, že se jedná o obecně prospěšnou činnost.³⁹

1.4.8 Trest OPP ve věcech mládeže

Dne 1.1.2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon je velikým přínosem pro restorativní justici. Zákon se vztahuje na děti mladší patnácti let, dále také na mladistvé (ti, kteří spáchali trestný čin a jsou starší patnácti, ale mladší osmnácti let). Následky provinění jsou řešeny v rámci ochranných opatření, výchovných opatření a trestních opatření.⁴⁰

³⁸ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M., *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 2003. s. 15.

³⁹ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediální služby*. 2007. s. 83-84.

⁴⁰ HYKOVÁ, K. *Probace a mediace v sociální práci*. In *Kapitoly sociální práce v praxi*. 2008. s. 82.

V rámci trestního opatření může soud pro mládež uložit obecně prospěšné práce, s přihlédnutím k jeho stanovisku k možnosti jejich uložení, které je povinen zjistit. Horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně. Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Soud pro mládež může vedle trestního opatření obecně prospěšných prací uložit i vhodná výchovná opatření.⁴¹

Trest OPP tedy může být mladistvému uložen v rozsahu 50 – 150 hodin. V případě, že mladistvý nevykoná tyto práce, dojde k přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody, a to stejným způsobem jako u osoby zletilé - za každou hodinu nevykonaného trestu OPP se trest přemění na 1 den odnětí svobody.

1.4.9 Kontrola a evidence výkonu trestu OPP

Nastoupí-li klient k výkonu trestu OPP, zahájí samotný výkon prací a trest řádně vykoná dle harmonogramu, který byl dohodnut, probační úředník provádí dle potřeby, avšak minimálně jednou za dva měsíce, kontrolu výkonu prací. Informace, které získá probační úředník od kontaktní osoby (zaměstnanec instituce, ve které je trest OPP prováděn), jsou zapsány do spisu.⁴²

Harmonogram výkonu trestu OPP je tvořen spolu se zástupcem instituce dopředu. Jsou zde dohodnuty konkrétní termíny výkonu trestu. Klient je povinen toto stvrdit svým podpisem. Poté, co klient odpracuje stanovený rozsah uložených hodin trestu OPP v řádné kvalitě, odpovědná osoba uvede a podepíše skutečný počet odpracovaných hodin a dohodne s klientem následující termíny. Probační pracovník se snaží o to, aby klient vedl řádný život, aby odčinil následky trestného činu, nahradil poškozenému škodu, aby posiloval schopnost žít v souladu se zákonem atd. Z tohoto důvodu zve klienta na pravidelné návštěvy a kontaktuje i osoby z nejbližšího okolí

⁴¹ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 2004. s. 46.

⁴² ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 86.

klienta, zvláště v případě, že se jedná o mladistvého nebo mladého dospělého v roli odsouzeného. Dále je také klientovi nabídnuta psychosociální podpora a také veškeré poradenství a zprostředkování kontaktů s odborníky.⁴³

1.4.10 Odklad a přerušení výkonu trestu OPP

Trestní řád upravuje možnost odkladu a přerušení výkonu trestu OPP. Dochází k tomuto většinou z důvodu, kdy odsouzený v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není schopen trest vykonat, popř. těhotenstvím ženy nebo v případě, že odsouzenou je matka novorozeného dítěte. V obou případech se u žen jedná o odložení nebo přerušení trestu na jeden rok. Z jiných důležitých důvodů může předseda senátu výkon trestu OPP odložit nebo přerušit maximálně na dobu tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci. Další odklad na dobu delší než tři měsíce může povolit předseda senátu, a to pouze ve výjimečných případech, ze zvlášť závažného důvodu, např. v případě, že by výkon trestu měl nedozírné následky pro odsouzeného nebo pro jeho rodinu. Tento odklad lze však povolit nejdéle na dobu šesti měsíců ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o nařízení výkonu trestu. Po pominutí důvodů, pro něž byl trest odložen nebo přerušen, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá a doba, po kterou byl trest odložen nebo přerušen, není započítávána do lhůty jednoho roku, ve které má být trest OPP vykonán.⁴⁴

1.4.11 Upuštění od výkonu trestu OPP

Předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku v případě, že je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.⁴⁵

⁴³ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 86.

⁴⁴ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 86-87.

⁴⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

Tato změna musí však být dlouhodobá. V opačném případě by totiž mohlo dojít jen k odložení nebo přerušení trestu. Upustit je možné před nástupem trestu OPP, ale i v jejím průběhu. Příslušný k rozhodování o upuštění je okresní soud, který výkon trestu OPP nařídil. V případě upuštění od výkonu trestu OPP je nutné informovat o tomto PMS, konkrétní organizaci, ve které je trest OPP vykonáván nebo měl být vykonáván, a v neposlední řadě také Rejstřík trestů.⁴⁶

1.4.12 Přeměna trestu OPP na nepodmíněný trest

V případě, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu práce, které mu byly uloženy dle sjednaného harmonogramu, v dohodnutém rozsahu a kvalitě, probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem tohoto trestu nebo jeho prostřednictvím obecní úřad nebo instituce, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány, tuto skutečnost bezodkladně sdělí soudu, který výkon trestu nařídil.⁴⁷

Probační úředník zkontaktuje klienta, aby zjistil důvody, proč nejsou OPP řádně vykonávány, a upozorní klienta na možné následky. Pokud i přes toto upozornění klient OPP řádně dále nevykonává, přistoupí probační pracovník k zaslání výzvy k nástupu trestu, po jejímž marném uplynutí podá soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody.⁴⁸

O přeměně trestu OPP nebo o přeměně jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakožto i o ponechání trestu OPP v platnosti při stanovení dohledu nebo dalších dosud neuložených přiměřených omezení, rozhodne bez zbytečného odkladu předseda senátu, a to na návrh probačního úředníka, který je pověřen kontrolou nad výkonem tohoto trestu, nebo na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání. O těchto rozhodnutích předseda senátu vyrozumí středisko PMS

⁴⁶ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 87.

⁴⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

⁴⁸ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 87-88.

v obvodu soudu, v němž je trest OPP vykonáván. Je zde možnost podat stížnost, která má však odkladný účinek.⁴⁹

1.4.13 Ukončení trestu OPP

Po řádném ukončení trestu OPP je tato skutečnost probačním úředníkem oznámena soudu. Probační úředník je povinen přiložit k tomuto hodnocení, které je součástí dohody o realizaci výkonu trestu OPP. Dále probační úředník informuje soud o tom, zda odsouzený nahradil škodu a jaké kroky učinil k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Do spisu je založeno rozhodnutí soudu o vykonání, přeměně nebo upuštění od trestu. Následuje ukončení spisu a jeho vyřazení z evidence střediska PMS dle spisového řádu. Po řádném vykonání trestu OPP se na klienta hledí jako by nebyl odsouzen. Skutečnost, že byl trest OPP vykonán, soud oznámí i Rejstříku trestů.⁵⁰

⁴⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

⁵⁰ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 2007. s. 89.

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Cílem teoretické části mé bakalářské práce je pomocí odborné literatury komplexně zmapovat problematiku trestu Obecně prospěšných prací. Zmapovat ji od podstaty tohoto trestu, jeho uložení až po jeho ukončení, a to s ohledem na činnost Probační a mediační služby. To vše na základě porovnání trestního zákoníku č. 140/1961 Sb., který platil v době vzniku této práce, a nově přijatého trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010. Cílem praktické části mé bakalářské práce je pomocí sekundární analýzy dat zmapovat četnost ukládání trestu Obecně prospěšných prací některými okresními soudy Plzeňského kraje (v letech 2005 – 2009) a přeměnu tohoto trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody, a tím ověřit stanovenou hypotézu. Následným provedením kvalitativního šetření zjistit názor odborné veřejnosti (soudců, vyšších soudních úřednic, pracovníků Probační a mediační služby) na nově přijatý trestní zákoník, především na změny týkající se trestu OPP.

2.2 Hypotézy

Pro prvou část mého výzkumu, která se týká sekundární analýzy dat získaných z Krajského soudu v Plzni, jsem stanovila následující hypotézu:

H 1: V posledních 5ti letech klesá tendence ukládání trestu Obecně prospěšných prací.

3 METODIKA

3.1 Sekundární analýza dat

K ověření stanovené hypotézy jsem si ve své bakalářské práci vybrala metodu analýzy dokumentů.

Analýza dokumentů je klasická metoda. Je to analýza jakýchkoliv dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem tohoto výzkumu. Jako dokument je v sociologii chápán jakýkoliv způsob zachycení informace na hmotném médiu. Dle tohoto média je možné dokumenty dále dělit, např. na dokumenty tištěné nebo psané na papíře, dokumenty na magnetofonových páscích, na videozáznamech, fotografiích atd. Společenské jevy jsou zkoumány na základě oficiálních, osobních či jiných dokumentů. Sociologické informace jsou z nich získávány na základě analýzy významu, což je velice účinná metoda analýzy písemných dokumentů.⁵¹ V mém případě jsem použila sekundární analýzu dat, z čehož vyplývá, že jsem zpracovávala již zpracované dokumenty (soudní statistiky).

Data použitá pro výzkum byla získána od Krajského soudu v Plzni, a to v podobě ročních výkazů o pohybu trestní agendy z let 2005 – 2009 soudů Plzeň-jih, Plzeň-město a Plzeň-sever. Toto období bylo zvoleno záměrně, protože 5 let je dle mého názoru doba dostatečně dlouhá na to, aby se z analyzovaných dat dal udělat smysluplný závěr. V době psaní mé bakalářské práce již byly soudem zpracované statistiky také za rok 2009, což velice napomohlo k tomu, aby výzkum v mé práci byl co nejaktuálnější.

⁵¹ KOZLOVÁ, L. Výzkum v sociální oblasti [online]. [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/ksb/externi/ksb_305/index.htm.

3.2 Kvalitativní šetření

V rámci kvalitativního šetření jsem se rozhodla použít rozhovor, přesněji řečeno techniku standardizovaného rozhovoru. Celkem obsahoval 7 otázek a také prostor pro vyjádření připomínek. Byl položen 6 odborníkům.

Rozhovor je taková technika sběru dat, která probíhá v terénu. Jedná se o získávání potřebných informací od zkoumaných osob, a to formou face to face (tváří v tvář), nebo telefonicky. V rozhovoru se jedná o pokládání otázek tazatelem směrem k respondentovi. Tazatel pokládá takové otázky, které směřují ke zjištění zkoumaných skutečností. Nároky na zvládnutí situace rozhovoru se velice liší podle závažnosti tématu, kterému je věnováno, dále podle hloubky požadovaných informací a také podle typu respondentů. Pro záznam rozhovoru se většinou používá tzv. záznamový arch. Rozhovor je tradiční, dlouho používanou technikou, která je často kombinována s pozorováním.⁵²

V mém výzkumu byly otázky rozhovoru pokládány pracovníkům soudů Plzeň-jih, Plzeň-sever, Plzeň-město, dále také pracovníkům střediska PMS.

3.3 Charakteristika souboru

Jak jsem již výše uvedla, první výzkum v mé bakalářské práci byl zaměřen na ukládání trestu OPP soudy Plzeňského kraje, konkrétně se jednalo o okresní soudy Plzeň-jih, Plzeň-město a Plzeň-sever. Zkoumaným souborem tedy byli všichni pachatelé, kteří se dopustili trestného činu v letech 2005 – 2009, byli odsouzeni k trestu OPP a jejichž případ byl projednáván na některém ze jmenovaných okresních soudů.

Druhý výzkum byl zaměřen na zjištění názorů soudců, vyšších soudních úřednic a probačních pracovníků na změny v novém trestním zákoníku, především na ty, které

⁵² KOZLOVÁ, L. Výzkum v sociální oblasti [online]. [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/ksb/externi/ksb_305/index.htm.

se týkají trestu OPP. Zkoumaným souborem byli tedy pracovníci soudů a pracovníci střediska Probační a mediační služby.

4 VÝSLEDKY

4.1 Výsledky sekundární analýzy dat

K ověření hypotézy stanovené v rámci výzkumu jsem využila a následně zpracovala data získaná od Krajského soudu v Plzni, a to v podobě ročních výkazů o pohybu trestní agendy z let 2005 – 2009 okresních soudů Plzeň-jih, Plzeň-město a Plzeň-sever.

Data jsou zpracována do přehledných tabulek dle sledovaných roků a vybraných okresních soudů Plzeňského kraje.

Tabulka 1 Ukládání trestu OPP

2005						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-jih	369	47	1	46	2	15

Zdroj: vlastní výzkum

V prvním zkoumaném roce uložil okresní soud Plzeň-jih trest OPP 47 pachatelům z celkového množství 369 odsouzených v trestní věci. Soud Plzeň-jih tedy uložil trest OPP zhruba ve 13 % případů trestní věci. Ze 47 pachatelů, kterým byl uložen trest OPP, bylo téměř 98 % mužů, pouhá 2 % žen. Z celkového množství odsouzených byli mladiství zastoupeni 4 %. U 32 % odsouzených došlo k přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 2 Ukládání trestu OPP

2005						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-sever	467	93	1	92	3	39

Zdroj: vlastní výzkum

V témže roce, ovšem u okresního soudu Plzeň-sever, byl 93 z celkových 467 odsouzených pachatelů v trestní věci uložen trest OPP. Okresní soud Plzeň-sever tedy přistoupil k trestu OPP téměř ve 20 % řešených případů v trestní věci. Tentokrát byl trest ukládán v 99 % mužům, pouze v 1 % ženám. Mladiství byli zastoupeni 3 %. Z celkového počtu 93 uložených trestů OPP byl téměř 42 % odsouzených trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 3 Ukládání trestu OPP

2005						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-město	1802	360	7	353	5	102

Zdroj: vlastní výzkum

U okresního soudu Plzeň-město došlo v roce 2005 k celkovému uložení 360 trestů OPP, což je podobně jako u soudu Plzeň-sever téměř 20 % z řešených případů v trestní věci. Muži byli v ukládání trestu OPP zastoupeni 98 %, ženy zbylými 2 %. Mladiství pachatelé 1 %. Ve 28 % případů, kdy byl pachateli uložen trest OPP, musel být tento trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 4 Ukládání trestu OPP

2006						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-jih	383	71	3	68	2	33

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2006 uložil okresní soud Plzeň-jih trest OPP 71 odsouzeným z celkových 383 odsouzených v trestní věci. Soud tedy přistoupil k uložení trestu OPP téměř v 19 % řešených případech. Muži byli zastoupeni v bezmála 96 %, ženy ve 4 %. Z celkových 71 odsouzených k trestu OPP byla pouze 3 % mladistvých. Trest OPP byl přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody ve 33 případech ze 71, což je v přepočtu 46 % odsouzených.

Tabulka 5 Ukládání trestu OPP

2006						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-sever	516	103	2	101	1	21

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-sever uložil v roce 2006 trest 516 pachatelům, z toho 103 pachatelům byl uložen trest OPP. Soud tedy využil tento alternativní trest téměř ve 20 % případů. V 98 % případů byl tento trest udělen mužům, ve zbývajících 2 % ženám. U mladistvých soud přistoupil k trestu OPP pouze v necelém 1 % případů. U 21 odsouzených k trestu OPP došlo k přeměně trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Týkalo se to tedy 20 % odsouzených k trestu OPP.

Tabulka 6 Ukládání trestu OPP

2006						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-město	1877	375	8	368	9	84

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2006 soud Plzeň-město uložil trest OPP ve 375 případech z celkových 1877, což znamená, že k trestu OPP se soud přiklonil ve 20 % případů. Pouze 2 % žen bylo tímto trestem potrestáno, zatímco mužů se trest týkal v 98 %. Mladistvým byl trest OPP uložen ve více než 2 % případů. Ve více než 22 % byl odsouzeným trest OPP přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 7 Ukládání trestu OPP

2007						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-jih	435	76	1	75	0	33

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-jih v roce 2007 odsoudil celkem 435 pachatelů. Téměř 18 % z nich byl uložen trest OPP. Ženy byly zastoupeny pouze 1 %, muži zbývajícími 99 %. Tento rok neuložil okresní soud Plzeň-jih trest OPP jedinému mladistvému. K přeměně trestu OPP došlo ve 33 případech ze 76 uložených trestů OPP, což znamená, že více než 43 % pachatelů, jimž byl udělen trest OPP, byl tento trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 8 Ukládání trestu OPP

2007						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-sever	540	108	2	106	2	30

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2007 uložil okresní soud Plzeň-sever trest OPP 108 pachatelům, z celkových 540. Soud tedy přistoupil k trestu OPP v rovných 20 % případů. Trest OPP byl uložen pouze necelým 2 % žen, zatímco u mužů soud přistoupil k této sankci v 98 % případů. U mladistvých tentokrát soud rozhodl o uložení trestu OPP ve 2 % případů. U 30 odsouzených k trestu OPP došlo k přeměně tohoto trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Soud tedy trest přeměnil v téměř 28 % případů.

Tabulka 9 Ukládání trestu OPP

2007						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-město	1933	387	8	379	11	102

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-město v roce 2007 uložil 1933 trestů, z toho 387 trestů OPP. Okresní soud Plzeň-město tedy využil možnosti uložit trest OPP ve 20 % případů. Pouze 2 % žen byl tento trest uložen a 98 % mužů. Mladiství byli zastoupeni téměř 3 %. 102 pachatelům, jimž byl uložen trest OPP, musel být tento trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody. 102 pachatelů je více než 26 % případů z celkových 387.

Tabulka 10 Ukládání trestu OPP

2008						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-jih	376	74	0	74	0	21

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-jih uložil v roce 2008 74 trestů OPP, z celkových 376 možných. Přistoupil tedy k trestu OPP v téměř 20 % případů. Tentokrát nebyl trest OPP uložen žádné ženě ani mladistvému. To znamená, že 74 trestů OPP bylo uloženo 74 mužům = 100 % zastoupení mužů. K přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody došlo v 28 % případů.

Tabulka 11 Ukládání trestu OPP

2008						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-sever	479	96	2	94	2	57

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-sever uložil v roce 2008 trest OPP 96 pachatelům. Tohoto trestu tedy využil ve 20 % případů. Ženám byl trest OPP uložen ve 2 % případů, mužům tedy v 98 %. Mladistvým soud uložil trest OPP pouze ve 2 % případů. K přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody došlo v 57 případech, tedy ve více než 59 % případů.

Tabulka 12 Ukládání trestu OPP

2008						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-město	1835	367	7	360	6	192

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-město uložil v roce 2008 367 trestů OPP z celkových 1835 trestů. K tomuto trestu tedy přistoupil v rovných 20 % případů. Ženy jsou tentokrát zastoupeny ve 2 % případů, muži v 98 %. Mladistvým byl trest OPP uložen v téměř 2 % případů. Trest OPP byl přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody u 192 pachatelů z 367, tedy v 52 % případů.

Tabulka 13 Ukládání trestu OPP

2009						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-jih	432	84	2	82	3	48

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2009, tedy v posledním roce mého výzkumu, uložil okresní soud Plzeň-jih 84 trestů OPP, přistoupil tedy k tomuto trestu v 19 % všech případů. Ženy byly tímto trestem potrestány opět pouze ve 2 % případů, muži v 98 %. Mladistvým soud uložil tento trest v téměř 3 % případů. Trest OPP byl přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody ve 48 případech, což znamená u 57 % pachatelů, jimž byl trest OPP uložen.

Tabulka 14 Ukládání trestu OPP

2009						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-sever	633	127	3	124	4	36

Zdroj: vlastní výzkum

Okresní soud Plzeň-sever uložil v roce 2009 127 trestů OPP, z celkových 633 trestů. To znamená, že soud Plzeň-sever přistoupil k tomuto alternativnímu trestu ve 20 % případů. Ženám byl uložen trest OPP ve 2 % případů, mužům v 98 %. Mladistvým byl uložen trest OPP ve 3 % případů. K přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody došlo ve 36 případech z celkových 127 uložených trestů OPP. Tedy 28 % pachatelů byl tento trest přeměněn.

Tabulka 15 Ukládání trestu OPP

2009						
Okresní soud	Celkový počet odsouzených v trestní věci	Uloženo trestů OPP	Ženy	Muži	Mladiství	Přeměna trestu
Plzeň-město	1920	384	8	376	7	180

Zdroj: vlastní výzkum

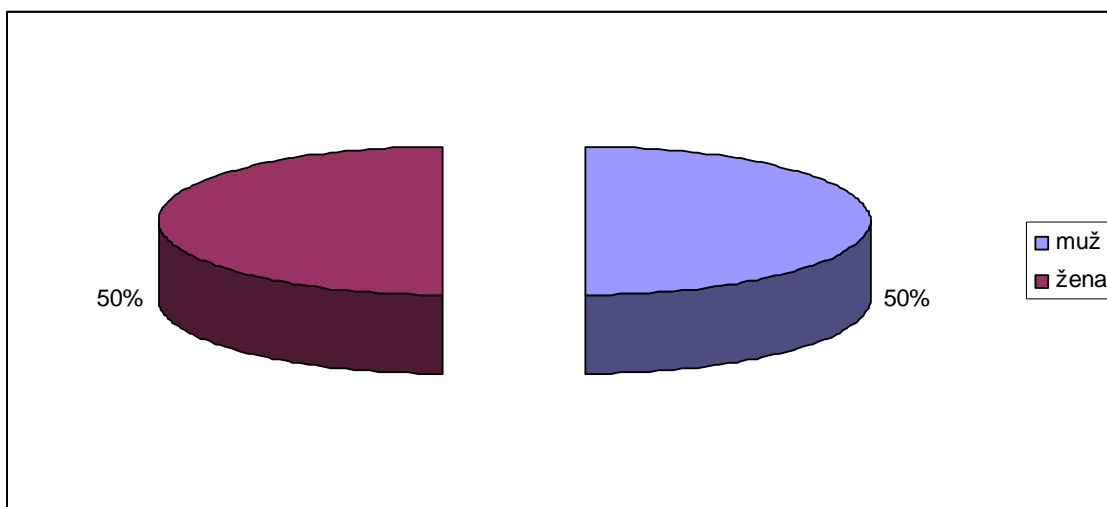
Okresním soudem Plzeň-město bylo v roce 2009 uloženo 384 trestů OPP, z celkových 1920 případů. Soud Plzeň-město tedy uložil trest OPP v rovných 20 % případů. Ženám byl trest OPP uložen ve 2 % případů, mužům v 98 %. Mladistvým soud uložil trest OPP v necelých 2 % případů. U 180 pachatelů, jimž byl trest OPP uložen, došlo k přeměně trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody, 180 pachatelů se rovná téměř 47 % pachatelů.

4.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky soudů a PMS

Standardizovaný rozhovor pro účely kvalitativního výzkumu jsem provedla se 3 trestními soudci okresních soudů Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město, dále s 1 vyšší soudní úřednicí a 2 úředníky Probační a mediační služby, kteří se specializují na trest OPP. Celkem tedy s 6 pracovníky okresních soudů a PMS. Dotazník ke standardizovanému rozhovoru obsahuje identifikační údaje (pohlaví, název profese, délku praxe) a dále 7 otázek týkajících se přijetí nového trestního zákoníku, a to v souvislosti s trestem OPP. Na závěr je také místo pro připomínky. Výsledky otázek budou rozebrány slovně, u identifikačních údajů také pomocí grafů.

➤ Identifikační údaje

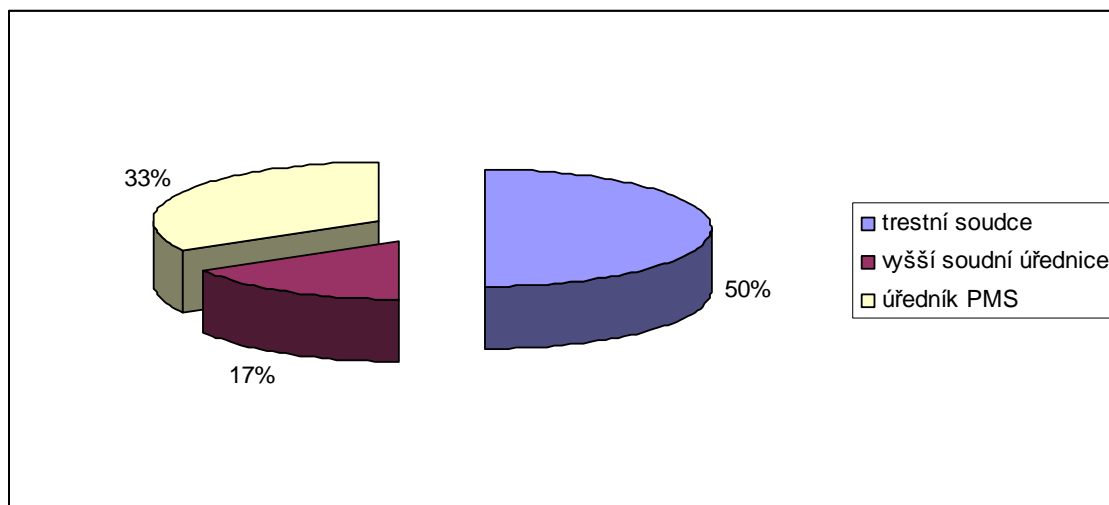
Graf 1 Pohlaví dotazovaných (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Shrnutí: Mezi dotazovanými byl stejný počet mužů i žen.

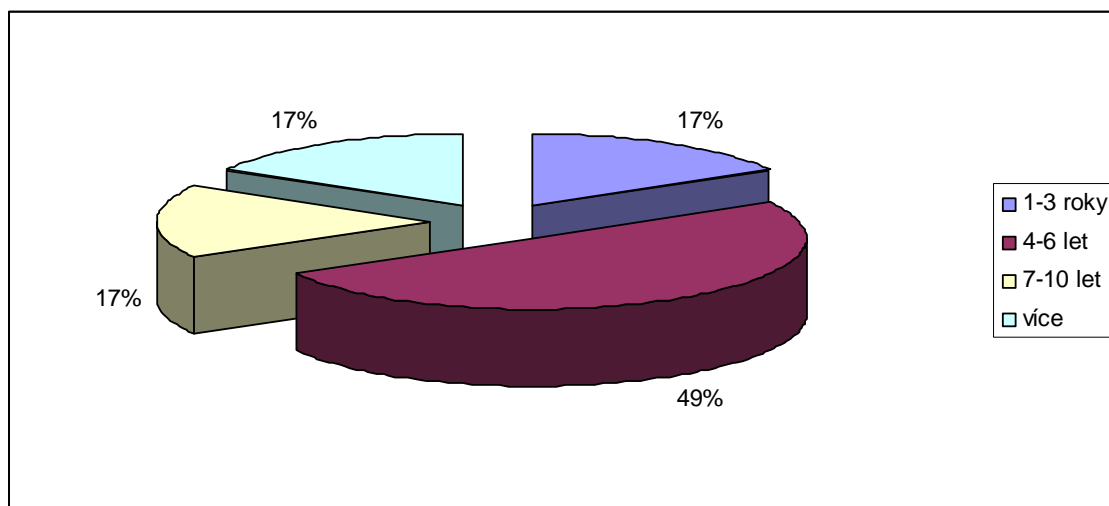
Graf 2 Profese dotazovaných (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Shrnutí: Polovina dotazovaných byli trestní soudci, 33% dotazovaných úředníci Probační a mediační služby, pouze 17% dotazovaných vyšší soudní úřednice.

Graf 3 Délka praxe dotazovaných (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Shrnutí: 17% dotazovaných uvedlo délku praxe v oboru v rozmezí 1-3 roky. Nejvíce, tedy 49% dotazovaných, má praxi v oboru v rozmezí 4-6 let. 17% dotazovaných pracuje v oboru 7-10 let, a dalších 17% dotazovaných má praxi delší.

- **První otázka** zjišťuje, jaký vidí přínos v přijetí nového trestního zákoníku v souvislosti s trestem OPP.

Shrnutí: Dva dotazovaní uvedli, že jako největší přínos v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku vidí předjednávání trestu OPP. Další dva dotazovaní uvedli, že největším přínosem je možnost tresty OPP nasčítávat, hodnotí tedy kladně, že padla hranice dle §36 zákona č. 140/1961 Sb. Další z dotazovaných uvedl, že největším přínosem přijetí nového trestního zákoníku vidí snížení rizika nevhodného ukládání trestu OPP. Poslední z dotazovaných uvedl jako největší přínos možnost překročení výměry trestu OPP (300 hodin) při uložení několika trestů OPP po sobě.

- **Druhá otázka** zjišťuje, zda dotazovaní považují snížení horní hranice výměry trestu OPP na 300 hodin za dostačující.

Shrnutí: Většina z dotazovaných odpověděla v tom smyslu, že snížení horní hranice výměry trestu OPP na 300 hodin považují za krok správným směrem, tuto změnu velice vítají, avšak s ohledem na možnost uložení několika trestů OPP bez ohledu na celkovou výměru trestu OPP. Pouze 1 z dotazovaných považuje snížení horní hranice výměry trestu OPP za nedostačující.

- **Třetí otázka** zjišťuje, zda považují předjednání trestu OPP za důležité.

Shrnutí: Všichni z dotazovaných odpověděli, že předjednání trestu OPP považují za velice důležité, ale pouze v případě, že bude soud přihlížet k návrhu PMS. Z druhé strany ale dotazovaní připouští, že předjednání trestů nezajistí, že odsouzený trest skutečně po jeho uložení vykoná.

- **Čtvrtá otázka** zjišťuje, jakému typu pachatelů je dle dotazovaných nejvhodnější trest OPP ukládat a proč.

Shrnutí: U této otázky byly dotazovaným nabídnuty čtyři možnosti, a to:

- mladistvým
- provopachatelům
- recidivistům
- jiným pachatelům

Odpovědi na tuto otázku byly velice podobné. Dotazovaní uváděli, že trest OPP je nejvhodnější pro mladistvé pachatele, kteří najedou musí „něco“ konat a tím si trest více uvědomí. Dále byli zmiňováni prvopachatelé, u kterých je stále možná převýchova mimo trest odnětí svobody. Názor všech dotazovaných se odvíjel v tom smyslu, že u všech pachatelů, u kterých se uvažuje o uložení trestu OPP, je nutné individuální posouzení.

- **Pátá otázka** naopak zjišťovala, komu by dotazovaný nedoporučovali trest OPP ukládat a proč.

Shrnutí: U této otázky se odpovědi dotazovaných velice odlišují. Někteří z dotazovaných uvedli, že by trest OPP rozhodně nedoporučovali ukládat recidivistům, případně těm, kterým již trest OPP byl uložen a tento trest nebyl vykonán. Další z dotazovaných se vyjádřil v tom smyslu, že trest OPP by nedoporučoval ukládat pachatelům majetkové trestné činnosti. Další z dotazovaných se k této otázce měli potřebu více vyjádřit. Z rozhovorů vyplynulo, že především pracovníci PMS k tomuto tématu mají co říct a velice je tato problematika rozhořčuje z důvodu neuváženého ukládání trestu OPP některými soudy. Jeden z dotazovaných uvedl, že by rozhodně nedoporučoval trest OPP ukládat zdravotně nezpůsobilým osobám a že vždy záleží na posouzení okolností spáchaného trestného činu v kontextu s osobou pachatele, tedy že v tomto případě nelze paušalizovat. Další z dotazovaných uvedl, že nedoporučuje trest OPP ukládat osobám, které často mění bydliště, nelze je tedy kontaktovat. Dále těm osobám, které mají zkušenost s návykovými látkami (drogy, alkohol). Těm, kteří jsou nespolehliví a nemají správné pracovní návyky. Osobám, které nereagují na výzvy,

nedocházejí k poskytovatelům. Dále také těm, kteří v minulosti již trest OPP nevykonali.

- **Šestá otázka** zjišťuje, zda dotazovaní souhlasí se zpřísněním přeměny trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Shrnutí: Na tuto otázku všichni dotazovaní odpověděli shodně, že se zpřísněním souhlasí. Hlavně z toho důvodu, že v poslední době se stále snižuje vykonatelnost trestu OPP.

- **Sedmá otázka**, a tedy poslední, zjišťuje, zda dotazovaní postrádají nějaké další změny v novém trestním zákoníku.

Shrnutí: Dva dotazovaní jsou plně spokojeni a žádné další změny v novém trestním zákoníku nepostrádají. Zbylí dotazovaní ještě vzhledem ke krátké účinnosti trestního zákoníku nedokážou říci svůj názor, prý ukáže praxe.

Místo pro další připomínky žádný z dotazovaných nevyužil.

5 DISKUSE

5.1 Diskuse k sekundární analýze dat

První sledovaný rok – 2005 byl rokem nejslabším, co se týče ukládání trestu OPP v poměru k jiným druhům trestů. Okresní soudy Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město ukládaly tento alternativní trest v průměru v 17,7 % případů trestní věci.

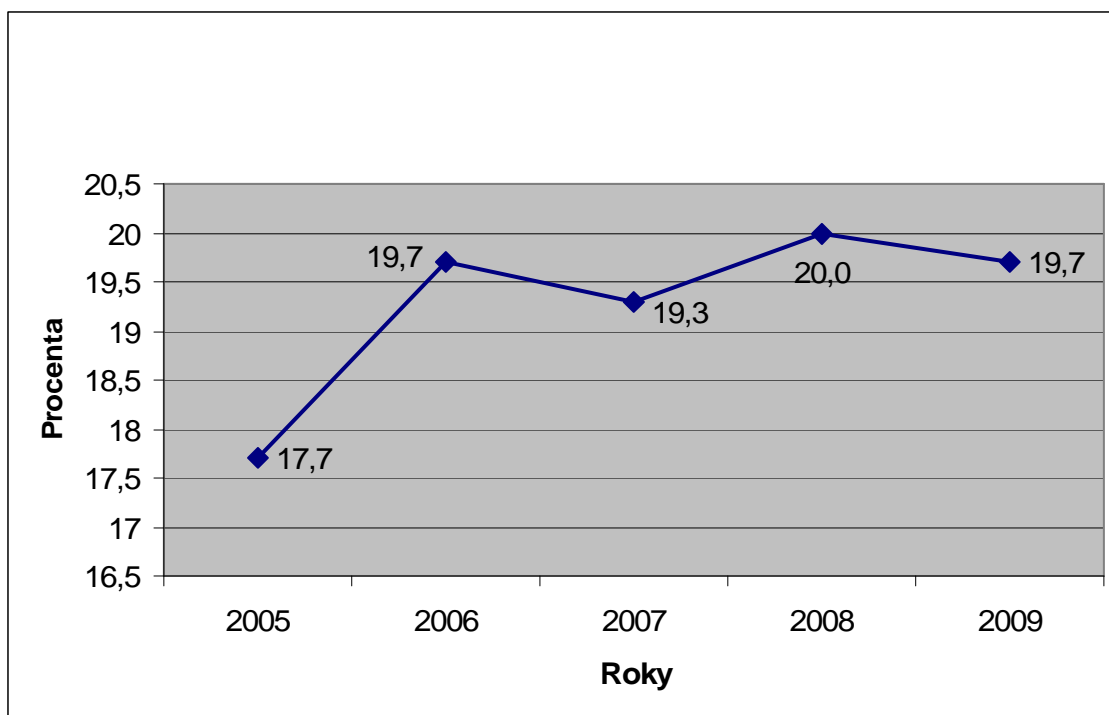
Druhý sledovaný rok – 2006 zaznamenal menší růst v ukládání trestu OPP v poměru k jiným druhům trestů. Okresní soudy Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň město ukládaly tento trest v průměru v 19,7 % případů trestní věci.

Ve třetím sledovaném roce – 2007 ukládání trestu OPP okresními soudy Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město nepatrně kleslo, v průměru na 19,3 % z případů trestní věci.

Čtvrtý sledovaný rok – 2008 se nijak příliš nevymyká vzhledem k ukládání trestu OPP v předchozích letech. Tentokrát je průměr takto ukládaných trestů u soudů Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město rovných 20% z případů trestní věci.

V pátém, a tedy posledním sledovaném roce – 2009, došlo k ukládání trestu OPP okresními soudy Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město ve stejném rozsahu jako v roce 2006, tedy v 19,7 % případů trestní věci.

Graf 4 Ukládání trestu OPP vzhledem k ostatním druhům trestů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem tedy okresní soudy Plzeň-jih, Plzeň-sever a Plzeň-město za posledních 5 let ukládali trest OPP v průměru v 19,3 % případů trestní věci.

Na základě tohoto tvrdím, že stanovená hypotéza H1 **nebyla potvrzena**.

5.2 Diskuse k rozhovorům s pracovníky soudů a pracovníky PMS

Z rozhovorů s trestními soudci, vyšší soudní úřednicí a pracovníky PMS vyplynulo následující:

Dotazovaní hodnotili jako jeden z největších přínosů v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku povinnost předjednání trestu OPP, v souvislosti s tím, že v případě, že pokud pachatel bude mít možnost stručně se seznámit s podmínkami uložení trestu OPP a s průběhem jeho výkonu, bude zjištěna jeho motivace k výkonu

trestu OPP, zdravotní stav, časové možnosti a další údaje o pachateli, je větší šance, že po uložení trestu OPP bude tento trest vykonán. Všichni dotazovaní bez rozdílu považují předjednání za velice důležité.

Dalším kladem nově přijatého trestního zákoníku se dotazovaným zdála možnost nasčítávání trestů v souvislosti s tím, že padla hranice dle § 36 zákona č. 140/1961 Sb. Další klad dotazovaní vidí ve snížení rizika nevhodného ukládání trestu OPP, a to v souvislosti s doporučením neukládat trest OPP, jde-li o pachatele, kterému byl trest OPP v předcházejících letech uložen a přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody. Celkově tedy dotazovaní kladně ohodnotili přijetí nového trestního zákoníku.

Z rozhovorů vyplynulo, že nejvhodnějšími pachateli pro uložení trestu OPP vzhledem k výchovnému účinku jsou mladiství a provopachatelé. Tito pachatelé se z trestu mohou poučit a zamezit tak dalšímu páčání trestné činnosti. Není zde nutné působit v rámci trestu odnětí svobody. Naopak nejnevhodnějšími pachateli se zdají být recidivisté, kterým již trest OPP byl uložen a nebyl vykonán. Není tedy důvod těmto pachatelům znovu trest OPP ukládat, protože se předpokládá, že ho opět nevykonají, tím přidělají práci trestním soudcům, kteří budou trest OPP nebo jeho část přeměňovat na trest odnětí svobody. Dalšími nevhodnými pachateli se zdají být zdravotně nezpůsobilí pachatelé, pachatelé závislí na drogách, alkoholu, pachatelé bez známého bydliště, pachatelé, kteří nereagují na výzvy, nedocházejí k poskytovatelům atd. Ukládání trestu OPP však nelze paušalizovat, vždy záleží na konkrétní trestní věci a konkrétním pachateli.

Nový trestní zákoník zpřísnil přeměnu trestu OPP nebo jeho části na nepodmíněný trest odnětí svobody, a to v poměru 1:1. Tuto změnu vítají všichni dotazovaní. Účinek této změny ukáže až praxe, ale je možné, že bude pro pachatele, kterým byl trest OPP uložen, jakousi výstrahou a přispěje ke zvýšení vykonatelnosti tohoto trestu. Změna je tedy přijata velice kladně, ale účinek ukáže až čas.

6 ZÁVĚR

Cílem teoretické části mé práce bylo pomocí odborné literatury komplexně zmapovat problematiku trestu Obecně prospěšných prací, od podstaty tohoto trestu, uložení, až po jeho ukončení a to s ohledem na činnost Probační a mediační služby. To vše na základě porovnání trestního zákoníku č. 140/1961 Sb., který platil v době vzniku této práce, a nově přijatého trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010. Pro celkový náhled na toto téma byla pozornost věnována i trestu v porovnání s alternativním trestem, účelu trestu, myšlenkám restorativní justice a osobnosti pachatele z psychologického hlediska.

Cílem praktické části mé práce bylo za pomoci sekundární analýzy dat zmapovat četnost ukládání trestu Obecně prospěšných prací některými okresními soudy Plzeňského kraje a tím ověřit stanovenou hypotézu. Dále také přeměnu tohoto trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody. Následným provedením kvalitativního šetření zjistit názor odborné veřejnosti (trestních soudců, vyšší soudní úřednice, pracovníků Probační a mediační služby) na nově přijatý trestní zákoník, především na změny týkající se trestu OPP.

H 1: V posledních 5ti letech klesá tendence ukládání trestu Obecně prospěšných prací.

Tato hypotéza na základě výsledků sekundární analýzy dat nebyla potvrzena.

Řízené rozhovory byly vedeny s trestními soudci okresních soudů Plzeň-jih, Plzeň-město a Plzeň-sever, vyšší soudní úřednicí okresního soudu Plzeň-jih a pracovníky PMS. Z pouhých 6 rozhovorů bohužel nemohu vyvozovat jakékoliv obecně platné závěry, avšak náměty, které z těchto rozhovorů vplynuly, shrnuji do pracovních hypotéz, které mohou být dále rozvíjeny.

H 2: Trestní soudci, vyšší soudní úřednice i pracovníci PMS považují předjednání trestu OPP za důležité.

H 3: Nejvhodnějšími pachateli, kterým je trest OPP ukládán, jsou mladiství a prvopachatelé.

H 4: Trestní soudci, vyšší soudní úřednice i pracovníci PMS souhlasí se zpřísněním přeměny trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody.

H 5: Trestní soudci, vyšší soudní úřednice i pracovníci PMS kladně hodnotí snížení horní hranice výměry trestu OPP na 300 hodin.

Trest OPP je velice dobrou alternativou pro ty pachatele, kteří si nezaslouží být rovnou odsouzeni k trestu odnětí svobody. Je nutné, aby problematika tohoto trestu byla řádně zákonem upravena. Přijetí nového trestního zákoníku je z mého pohledu rozhodně krok správným směrem. Předjednání trestu OPP, které se ukazuje jako velice významné, zpřísnění přeměny trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody, stejně tak jako snížení horní hranice výměry trestu na 300 hodin, to vše může přispět k vyšší vykonatelnosti tohoto trestu. Bohužel ani dokonalá právní úprava nemůže zajistit správné fungování celého systému. Velice záleží na součinnosti všech orgánů, na správné aplikaci právních předpisů a v neposlední řadě na přístupu celé společnosti.

Dle mého názoru byl stanovený cíl práce splněn. Doufám, že práce poslouží nejen jako studijní materiál, ale bude moci být použita i odbornou veřejností.

7 KLÍČOVÁ SLOVA

- Alternativní tresty
- Restorativní justice
- Obecně prospěšné práce
- Probační a mediační služba
- Trestní zákon

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BERNARD, J., CHODURA, B., KRATOCHVÍL R., *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody. České vězeňství*, Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005, č. 1/2005, 23s. ISSN 1213-9297.

HYKOVÁ, K. Probace a mediace v sociální práci. In *Kapitoly sociální práce v praxi*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008. 139s. ISBN 978-80-7394-074-4.

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd., Praha: Linde, 2004. 144s. ISBN 80-7201-493-5.

KOZLOVÁ, L. *Výzkum v sociální oblasti* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Zdravotně sociální fakulta. [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/ksb/externi/ksb_305/index.htm

NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Úvod do forenzní psychologie. In: *Psychologie v právu*. 1. vyd., Praha: C.H.Beck, 1997. 140s. ISBN 80-7179-177-6 .

PMS ČR. Interní materiál – Součinnost soudů a středisek PMS ČR. 2009.

PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M., *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vyd., Praha: Český helsinský výbor, 2003. 72s. ISBN 80-86436-14-4.

Sdružení pro probaci a mediaci v justici. *Alternativní tresty*. [online]. [cit. 2009-01-06]. Dostupné z: http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html.

Sdružení pro probaci a mediaci v justici. *Vše o trestu OPP*. [online]. [cit. 2009-01-15]. Dostupné z: <http://www.spj.cz/opp/menu/meindex.php?source=info>.

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2000. 468s. ISBN 80-7179-350-7.

VAN DER WOLF, Willem-Jan. *Probation and Probation Services in the EU accession countries*. Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2003. 564 s. ISBN 90-5850-050-0.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, v platném znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Zákon č. 140/1961Sb., trestní zákoník, v platném znění.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 46 s. ISBN 80-902998-1-4.

ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1.vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 136s. ISBN 978-80-87071-55-7.

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník k rozhovoru s pracovníky soudu a PMS

Příloha č. 2. Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR – neaktualizovaná verze pro rok 2010

Příloha č. 1 – Dotazník k rozhovoru s pracovníky soudu a PMS

Dotazník k rozhovoru

Identifikační údaje:

Pohlaví:

- Žena
- Muž

Profese:

Délka praxe:

- 1 - 3 roky
- 4 – 6 let
- 7 -10 let
- více

1. Jaký vidíte přínos v přijetí nového trestního zákoníku, a to v souvislosti s trestem OPP?
2. Považujete snížení horní hranice výměry trestu OPP na 300 hodin za dostačující?
3. Považujete předjednání trestu OPP za důležité?
4. Jakému typu pachatelů je dle Vás nejvhodnější trest OPP ukládat a proč?
 - mladistvým
 - prvopachatelům
 - recidivistům
 - jiným pachatelům
5. Jakému typu pachatelů byste naopak nedoporučovali trest OPP ukládat a proč?
6. Souhlasíte se zpřísněním přeměny trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody?
7. Postrádáte nějaké další změny v novém TZ?

Místo pro další připomínky...

Příloha č. 2 – Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR – neaktualizovaná verze pro rok 2010

Co to jsou obecně prospěšné práce (OPP)

Alternativní trest, který může soud uložit v rozsahu 50 - 400 hodin (u dospělých) a 50 - 200 hodin (u mladistvých) za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let.

OPP je nutno odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase, neplozdejí ve lhůtě jednoho roku od převzetí usnesení o konkrétním místě výkonu trestu.

Místem pro výkon trestu OPP může být obecní úřad, městský úřad, státní nebo jiné obecně prospěšné, nezisková organizace.

Jakmile je trest vykonán, či bylo od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno, hledí se na pachatele, kterému byl uložen, jako by nebyl odsouzen a soud zahledí odsouzení (provádí se výmaz z rejstříku trestů).

Moje povinnosti související s výkonem trestu OPP

Dostavit se k projednání podmínek výkonu trestu OPP do střediska Probační a mediální služby (PMS) a v průběhu celého trestu spolupracovat s probačním pracovníkem.

Informovat pracovníka PMS o svých osobních poměrech (bydliště, zaměstnání, sociální situace) a ve spolupráci s ním určit své časové možnosti pro výkon trestu OPP a podílet se tímto způsobem na přípravě podkladů pro vydání usnesení o nařízení trestu okresním (obvodním) soudem.

V průběhu trestu však informovat o jakýchkoli změnách (pracovní neschopnost, pobyt v cizině, změna bydliště, změny v zaměstnání, atd.), jež by dlouhodobě bránily ve výkonu trestu OPP.

Vést řádný život a nedopouštět se další trestné činnosti.

Pokud je v rozsudku stanovena náhrada škody je nutné ji splátnit, a to například i formou spítkového kalendáře, sestaveného ve spolupráci s probačním pracovníkem. Ten o průběhu jednání a způsobu náhrady škody informuje následně poškozeného.

Co mám udělat po převzetí usnesení

Do 14 dnů od převzetí usnesení o místě výkonu trestu OPP vydaného okresním (obvodním) soudem jsem povinen se dostavit k příslušné organizaci a domluvit si průběh výkonu trestu OPP (sepsání dohody, poučení o BOZP).

Podílet se na vypracování harmonogramu výkonu trestu OPP a považovat dohodnuté termíny za závazné.

Práce vykonávat ve stanovené kvalitě tak, aby byly dokončeny v termínu určeném při podepsání dohody s organizací.

Co mám udělat, když nemohu trest dočasně vykonávat (nemoc, závažné osobní důvody)

Domluvit se telefonicky nebo osobně u příslušné organizace.

Dohodnout si termín, od kterého budu pokračovat ve výkonu trestu OPP (v návaznosti na sestavený harmonogram práce).

Dostavit se k probačnímu pracovníkovi s dokladem o pracovní neschopnosti popř. vysvětlit důvody přerušení výkonu trestu.

Co se stane, když poruším podmínky výkonu trestu OPP

Nedodržím-li opatřované a bez závažných důvodů stanovený časový harmonogram prací - práce nebude provedena v předem dohodnuté kvalitě a spot. může být dohodna o provedení výkonu trestu OPP ze strany instituce vypovězena.

Pokud nebude trest OPP řádně vykonávat a budu se jeho dokončení vyhýbat, může okresní (obvodní) soud rozhodnout o přeměně neodpracovaného trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody i před vyjádřením zákonem stanovené roční lhůty pro výkon trestu OPP (2 neodpracované hodiny OPP = 1 den odnětí svobody).

V řádně odůvodněných případech může soud rozhodnout o změně místa výkonu trestu OPP do jiné instituce.

Moje práva související s výkonem trestu OPP

Mohu se aktivním přístupem spolupodílet na určení organizace, pro niž bude trest OPP vykonán, konečné rozhodnutí o místě výkonu trestu OPP je však vždy plně v pravomoci probačního pracovníka a okresního (obvodního) soudu.

Mohu spolupracovat s příslušnou organizací na vyvážení časového harmonogramu průběhu trestu.

V případě neshod na určeném pracovišti mohu vynést probačního pracovníka a ve spolupráci s ním vzniklou situaci řešit.

OBEČNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE

Průvodce trestem OPP
pro klienty PMS ČR

Integrace pachatele
Participace poškozeného
Ochrana společnosti

Mohu požádat o přerušení výkonu trestu OPP ze závažných zdravotních důvodů (policijních lékařských zprávou), a nebo ze závažných rodinných důvodů (např. péče o dítě).

Co mi trest OPP přináší za výhody

Trest OPP mne nezabavuje svobody, ale vyžaduje ode mě aktivitu a ochotu podrobit se omezení v běžném životě.

Přináší větší šanci k nápravě bez nepříznivých dopadů, které sebou přináší trest odnětí svobody.

Nejsou zpřetrhány moje sociální vazby a pozitivní návyky - zůstávám s rodinou, přáteli, nepřicházím o zaměstnání.

Díky následnému zahřazení odsouzení, které se provádí výmazem -odpracovaného- trestného činu z rejstříku trestů, mám větší šanci uplatnit se na trhu práce.

VEŠKERÁ ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBY ČR JE

BEZPLATNÁ.

Adresa našeho pracoviště: